

HAMINAN KADETTIKOULUN PEDAGOGISESTA YHDISTYKSESTÄ 1870-LUVULLA

E. O. Kuujo

1800-luvulla oli Haminan kadettikoululla, joka oli aloittanut toimintansa v. 1821, huomattava merkitys maamme koululaitoksessa. Se ei näet valmistanut oppilaitaan ainoastaan sotilasalalle, vaan sen kurssi soveltui myös muille urille siirtyville. Sen oppikurssi jakaantui v:sta 1865 alkaen kahteen osaan: yleisiin luokkiin, joiden päätyttyä kadetti saattoi lähteä Helsinkiin ylioppilastutkintoa suorittamaan, ja yleisten luokkien jatkona erikoisluokkiin, joiden opetussuunnitelmassa sotilasaineilla oli valta-asema. Kun lisäksi kadettikoulu toimi internaattina, saattoi se vaikuttaa kasvatteihinsa monessa suhteessa ratkaisevasti.

Haminan kadettikoululla oli vuosien mittaan useita eteviä opettajia. Näin se pystyi menestyksellisesti jatkamaan niitä kunniakkaita perinteitä, jotka olivat muodostuneet Porthanin oppilaan Samuel Möllerin ja muiden valistuneiden miesten ansiosta kadettikoulun edeltäjän Haapaniemen sotakoulun piirissä. Niinpä oli Haminassa 1820-luvulla toiminut kadettikoulun alkeiskoulun johtajana tunnettu pedagogi Odert Gripenberg, ja hänen seuraajansa tuossa virassa oli A. A. Laurell, myöhempi Helsingin (ruotsalaisen) lyseon ansioitunut rehtori. Myös myöhempi arkkipiispa Edvard Bergenheim, joka tuli tunnetuksi reaalisivistyksen innokkaana kehittäjänä, toimi noihin aikoihin Haminan kadettikoulun opettajana. Johtipa Haminaan erään Pestalozzin koulun oppilaan, sveitsiläisen

J. J. Guinchardin tie, joka nuorena poikana oli 1814-19 Pestalozzin koulussa välillä toiminut iäkkään Pestalozzin kirjuriina.¹

1870-luvulla ja 1880-luvun alkupuolella oli Haminan kadettikoulun johtavana miehenä Fritiof Neovius. Hän oli syntynyt Sortavalassa kirkkoherran poikana ja käytyään Haminan kadettikoulun hän oli toiminut Venäjällä eri sotilasoppilaitoksissa. V:sta 1871 hän oli Haminan kadettikoulun virkaa-tekevänä johtajana ja v:sta 1875 hän hoiti vakinaisesti tuota tärkeitä virkaa.

Fritiof Neovius oli kiinnostunut kaikista kasvatuskysymyksistä. Niinpä hän 1873 oli johtavana voimana perustettaessa Haminan kouluosakeyhtiötä, joka järjesti suuren maineen saavuttaneen tyttöjen täysihoitolakoulun. Sinne hankittiin etenkin Sveitsistä kielten opettajattaria ja myös luonnontieteet saivat sijan sen opetussuunnitelmassa. Parisen vuotta myöhemmin syntyi Fr. Neoviuksen aloitteesta »Reaalikouluosakeyhtiö» ja samoin hän oli perustamassa Kansanvalistusseuran haaraosastoa Haminaan.

Tästä miehestä lähti myös aloite Haminan kadettikoulun pedagogisen yhdistyksen perustamiseksi. Haminassa oli kyläkin 1860-luvulla (v:sta 1864) toiminut Kasvatusopillisen yhdistyksen haaraosastona yhdistys, jonka jäsenistöstä suuri osa oli kadettikoulun opettajia. Olipa sen ensimmäinen puheenjohtaja silloinen kadettikoulun johtaja, kenraalimajuri E. af Forselles. Yhdistyksessä syntyi kuitenkin suuria riitaisuuksia teologisen ja luonnontieteellisen maailmankatsomuksen jyrkästi törmätessä toisiinsa, ja jäseniä alkoi vetäytyä pois yhdistyksen toiminnasta. Vuoteen 1869 alkuun olikin tuo yhdistys kypsä hajoitettavaksi, sillä esim. v:n 1867 vuosikokoukseen oli saapunut vain 7 osanottajaa.² Kun nyt Ha-

¹ J. J. Guinchardista vrt. artikkeliani J. H. Pestalozzi und Finnland (Pestalozzianum 1951 s. 13—16).

² Tuon yhdistyksen toiminnasta vrt. Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja 1864 s. 294—295, 1866 s. 60—64, 1867 s. 135—139, 1894 s. 178—189, Helsingfors Tidn. 1866 n:o 3, Helsingfors Dagbladet 1867 n:o 104, 1869 n:o 36.

minaan saapui eversti Neovius v:n 1871 syksyllä, ryhtyi hän melkeinpä ensitöikseen suunnittelemaan uutta pedagogista yhdistystä Haminaan, ei kuitenkaan yleisenä seurana, vaan ainoastaan kadettikoulun piirissä.

Ensimmäinen kokous, jossa pöytäkirjaa piti eversti Fr. Neovius, oli kutsuttu koolle 9. 3. 1872. Siellä päätettiin perustaa »ett enskilt och frivilligt samfund inom kadettkorpsen» nimeltään »Pedagogisk förening». Kokouksia oli pidettävä joka kuukauden ensimmäisenä maanantai-iltana 6,30 kadettikoulun juhlasalissa. Puheenjohtajaksi valittiin eversti Neovius ja isännäksi eversti Forsten. Jotta jäsenillä olisi tilaisuus pohtia tarkastettavaksi otettuja kysymyksiä, oli esitysten aiheet ilmoitettava jo edellisessä kokouksessa. Aiheen ehdotajan velvollisuus oli sitten seuraavassa kokouksessa siitä esittää yhtenäinen alustus, ennenkuin muillekin annettaisiin sananvuoro.

Näin oli yhdistys saanut alkunsa ja säilyneistä pöytäkirjoista ilmenee, että kokouksia pidettiin aluksi suunnitelman mukaisesti. V:n 1874 marraskuussa muutettiin kokouspäivä kuukauden ensimmäiseksi keskiviikoksi. Näitä pöytäkirjoja on säilynyt Haminan kadettikoulun arkistossa v:n 1879 toukokuuhun asti.¹ Silti ei voi varmuudella väittää yhdistyksen tuolloin lopettaneen toimintansa, sillä olihan yhdistyksen sielu Fr. Neovius Haminassa v:een 1885. Toisaalta perustettaessa Haminaan v. 1892 yleistä pedagogista yhdistystä määritettiin Fr. Neoviuksen aikoinaan perustaman seuran toimineen joitakin vuosia, mikä viitannee siihen, että tuo yhdistys olisi lopettanut toimintansa melko paljon ennen vuotta 1892, ts. todennäköisesti juuri v. 1879.

Pöytäkirjojen lisäksi on Fr. Neoviuksen yksityiskokoelmassa säilynyt hänen v:n 1874 vuosikokouksessa pitämän

¹ Haminan kadettikoulun arkistoa säilytetään nykyään Sotaarkistossa, minne se muutamia vuosia sitten siirrettiin Valtionarkistosta. Muutama pöytäkirja on joutunut kateisiin jo ennen kokoelman luovutusta Valtionarkistolle.

puheen konsepti, jossa hän esittää arviointinsa yhdistyksen toiminnan merkityksestä ja johon palaamme edempänä.¹

Suuri osa yhdistyksessä pidetyistä alustuksista kohdistui kadettikoulun omiin erikoisiin pedagogisiin kysymyksiin, kuten:

»Mitä seurauksia opetukselle on koitunut kadettikoulun ohjesäännön muutoksesta?»

Sisäänpääsykuulustelusta (2 peräkkäistä kertaa)

Vuositutkintojen poistamisesta erältä kadettikoulun luokilta ja yleiskertausten toimeenpanosta (3 peräkkäistä kertaa)

Kadettikoulun oppiaineiden liiallisesta lukumäärästä ja laajuudesta (2 peräkkäistä kertaa)

Kadettikoulun ylempien luokkien tutkinnoista

»Katsotaanko tarkoituksenmukaiseksi keskittää erikoisaineet (kuten taktiikka, topografia, sotalait) kahdelle ylimmälle luokalle ja jakaa yleiset aineet muille luokille?» (2 peräkkäistä kertaa)

Kadettikoululle suunnitellun uuden ohjesäännön yksityiskohtaista tarkastelua (6 peräkkäistä kertaa)

Eräs opettaja, joka katsoi työskentelevänsä »erämaahan karkoitettussa oppilaitoksessa», ehdotti, että opettajille annettaisiin matkastipendejä, ja suunnitelma näyttääkin toteutuneen, koska seuraavana syksynä eräs opettaja selosti auskultaatiotaan Helsingin normaalilyseossa. Siellä käytetty viittaussysteemi päätettiin ottaa käytäntöön kadettikoulun alaluokilla, jos ao. opettajat niin haluaisivat.

Pariin otteeseen keskusteltiin kysymyksestä, luovuttaisiinko järjestelmästä pitää 3 tuntia aamupäivällä ja 2 tuntia iltapäivällä ja siirryttäisiin yhtenäisempään lukujärjestykseen, jossa viimeinen tunti varattaisiin piirustuksen ja kaulonkirjoituksen opetukselle. Ensimmäisellä kerralla pidettiin 12 äänellä 11 vastaan entistä järjestelmää parempana, mutta

¹ Säilytetään Valtionarkistossa, Fr. Neoviuksen kokoelman kotelon 2 osassa 250.

puoli vuotta myöhemmin uudistus sai 12 ääntä 9:n vastustaessa. Siksipä sitä ehdotettiin kokeeksi seuraavaksi lukuvuodeksi.

Myös pohdittiin koulussa käytettyä arvostelujärjestelmää ja rangaistusperiaatteita sekä erityisen laajasti kysymystä, valmistettiinkö läksyjä tunneilla riittävästi. Silloin jokainen opettaja selosti aineensa opetusta, ensi sijassa kurssin laajuutta.

Melko yleisluontoisiakin kysymyksiä otettiin keskustelun kohteeksi: »Kuinka voidaan kehittää oppilaiden kykyä ilmaista itsensä loogillisesti?» »Koulun kasvattavasta tehtävästä», »Oppilaiden tunteiden kehittämismahdollisuuksista».

Suurimman osan edellämainituista alustuksista piti yhdistyksen puheenjohtaja Neovius. Hän olikin yhdistyksen kannattava voima. Mainittakoon muutama ajatus hänen »koulun kasvattavasta tehtävästä» pitämästään alustuksesta. Kasvatuksen hän jakoi 1) älylliseen, 2) esteettiseen (tunteet), 3) moraaliseen ja 4) uskonnolliseen. Erityisesti hän korosti sitä, ettei internaatti — jollainen Haminan kadettikoulukin oli — voinut laiminlyödä tunteiden kasvatusta, josta muuten koti yleensä huolehti. Tässä suhteessa hän esitti, että opettajan suoranaisen persoonallisen vaikutuksen lisäksi itse opetuksen tuli vaikuttaa tässä suhteessa. Esimerkiksi uskonnonopetuksen tuli kehittää tunnetta, ja siksipä olisi siitä vähennettävä sen dogmaattista ainesta. Kerran aikaisemminkin hän selitti, että uskonnonopetuksen tuli vaikuttaa enemmän luonteeseen kuin muistiin. Tunteiden kehittämisessä oli myös koulujuhilla ja retkillä suuri merkitys.

Varhemmin jo mainittiin Neoviuksen v. 1874 pitämästä vuosikokouspuheesta. Siinä hän saattoi todeta, että moni yhdistyksessä käsitelty asia oli johtanut käytännöllisiin tuloksiin. Kuitenkin saattoi yhdistyksen toimintaa vielä kehittää edelleen. Niinpä hän toivoi, että tulevaisuudessa pidettäisiin referaatteja vastailmestyneestä pedagogisesta kirjallisuudesta sekä selostettaisiin kotimaassa ja »pedagogiikan

kotimaassa Saksassa» toimeenpantuja koulu-uudistuksia. Kasvatuksen perusaatteeksi hän esitti »ihmisen eri taipumusten tasasuhtaisen kehittämisen».

Edelläolevassa on vain varsin rajoitetusti voitu selostaa pöytäkirjoihin melko seikkaperäisesti merkittyjä eri opettajien puheenvuoroja. Niiden ymmärtämiseksi olisi näet täytynyt myös melko laajasti selvittää kadettikoulun organisaatiota. Tarkoituksena onkin nyt ollut lähinnä vain viitata tähän erikoislaatuiseen lähteeseen, joka osoittautuu silloin varsin tärkeäksi, jos ryhdytään tutkimaan kenraali Fritiof Neoviuksen monipuolista pedagogista toimintaa.